

Møte for lukkede dører, Stortinget 14. august 1918

Møte for lukkede møter i Stortinget
den 14. august 1918 kl. 10.00.

Præsident: Mowinckel

Præsidenten vil foreslaa, at møtet holdes for lukkede døre.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Præsidenten foreslaar, at regjeringens medlemmer og de vanlige funktionærer gives adgang til møtet.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Præsidenten gir ordet til utenriksministeren, som vil gi en meddelelse.

Utenriksminister Ihlen: Naar man ser tilbake paa den nu snart avsluttede stortingssession, saa er det én sak, som i økonomisk henseende rager langt over alt andet, og det er avslutningen av Amerikaoverenskomsten. Overenskomsten selv og de i forbindelse med den staaende dokumenter er forelagt Stortingets medlemmer, saa jeg skal ikke nærmere komme ind paa det. Men jeg vil benytte den anledning, jeg har her, til at si, at efterat denne overenskomst nu har virket i 3 maaneder, saa har der ganske vist i denne tid været vanskeligheter av forskjellig art. Der har været forskjellig opfatning av forskjellige punkter i overenskomsten. Nogen av vanskelighetene er løst, andre haaber vi at faa løst, og jeg gaar ogsaa ut fra, at der vil dukke op nye vanskeligheter frem gjennom tiderne - det er der vel ikke tvil om. Men stort set vil jeg allikevel si, at i de 3 maaneder, vi har hat Amerikaoverenskomsten, har den git os det, vi med rimelighet kunde tænke os at den skulde gjøre. Jeg mener, at vi forsaavidt har al grund til at være tilfredse, og jeg har grund til at tro, at min kollega provianteringsministeren i dette møte vil komme med nogen opplysninger, som efter min mening vil bestyrke, at vi dog trods vanskelighetene i det hele tat har grund til at være fornøiet.

Medens vi holdt paa at underhandle med Amerika, i den lange tid hadde vi ogsaa underhandlinger med Tyskland. I det hele tat var det jo vor opgave at prøve at faa en overenskomst vestover, som ikke bragte noget brudd sydover. Vi holdt derfor den tyske minister i Kristiania underrettet om vore forhandlinger med Amerika, og da saa forhandlingerne kom til et resultat, blev ikke Tyskland videre skuffet. For det visste omtrent alt, hvad der stod i vor overenskomst, og herrerne har vistnok lagt merke til, at det ikke blev noget videre hyl i den tyske presse, som man vistnok hadde været noksaa ængstelig for kunde

komme. Der har været underhandlet med Tyskland om en handelsavtale, og fra tysk side har man da stadig paastaat, at de tal, Amerikaoverenskomsten levnet for vor eksport til Tyskland, har været for smaa, saa tyskerne ikke har hat videre lyst paa handelsavtale. Men jeg har den opfatning, at de nu finder sig i det, og at der muligens kunde komme til at bli en overenskomst med Tyskland allikevel, men selvfølgelig, paa grundlag av de tal, som Amerikaoverenskomsten tillater - andet har vi ikke anledning til at gi.

Men der er dukket op endel skibsfartsspørsmaal, og jeg har tænkt, det kunde ha interesse for Stortingets medlemmer at faa opløst her en rapport, som er avgit av de herrer, som har været i Berlin og underhandlet om forskjellige spørsmaal angaaende skibsfarten. Jeg vil da læse op her den rapport, som er avgit angaaende den norske skibsfartskomites forhandlinger i Berlin i dagene fra og med mandag den 29de juli og til og med søndag den 4de august.

"Forhandlingerne, som foregik i admiralstabens bygning, indledes og avsluttedes av den ældste fungerende admiralstabsofficer, Kapitän zur See Vanselow, mens de forøvrig lededes av dr. A. Scheurer. Paa tysk side deltok yderligere i forhandlingerne den tyske marineattaché i Kristiania, korvetkaptein Hilmers, og paa utenriksministeriets vegne geheimelegationsraad Seeliger. Efter kommissionens ønske var den norske marineattaché kaptein Meyer ogsaa tilstede.

Utgangspunktet for forhandlingerne var den sidste tyske priseforordning av 24 april iaar angaaende tillæg til priseforordningens § 55 c. Forat der ikke skulde være nogen misforstaaelse om vor stilling hertil, blev det av kommissionen sterkt pointert, at vi maatte anse denne bestemmelse som stridende mot folkeretten. Forøvrig var det os klart, at en meningsutveksling herom ikke vilde føre til noget, samtidig som en nærmere diskussion kunde befryktes at ville fremkalde uttalelser fra begge sider, som ikke vilde lette forhandlingerne. Fra tysk side blev det atter og atter fremholdt, at man ansaa sig berettiget til at behandle den norske handelsflaate efter den nævnte bestemmelse, og at man derfor ydet noget for Norge værdifuldt ved at træffe en ordning, hvorved den nævnte prisebestemmelses anvendelse paa norske skibe blev regulert og begrænset. Ved forhandlingernes begyndelse fremkom kommissionens formand med en redegjørelse, hvorefter det før krigen var en forsvindende del av vor handelsflaate, hvis fragtindtægter skrev sig fra fart paa Tyskland, og at der forsaavidt ikke under krigen kunde siges at være foregaat nogen forskyvning av vore skibes sysselsættelse til skade for tyske krigsinteresser. Fra tysk side blev det fremholdt, at norske skibe blev anset at være i fart for fienden, saasnart de anvendes i fart, som tjener fiendtlig lands interesser, og ut fra dette standpunkt kunde det litet nytte at gjøre noget forsøk paa at bevise, at den nye prisebestemmelse selv efter tysk

opfatning ikke kunde finde anvendelse paa vor handelsflaate. Derimot protesterte vi imot, at en eventuel leidebrevs-ordning skulde kunne opfattes som nogen særlig indrømmelse eller ydelse fra tysk side, som vilde berettigede Tyskland til motydelser. Under forhandlingerne fastholdt vi stadig dette bestemt og energisk, forat der ikke i Tyskland skulde være nogen tvil om vor principielle opfatning i saa henseende. Vort syn paa saken forklarte vi saaledes, at den tyske priseforordning av 24 april iaar skapte en formodning mot fartøier tilhørende lande, hvis handelsflaater bestemmelsen ansees anvendelig paa, og at det maatte være i gjensidig interesse saavidt mulig i hvert enkelt tilfælde at skaffe klarhet paa forhaand for at undgaa opbringelser, som selv efter tysk opfatning under de foreliggende omstændigheter maatte ansees som uretmæssige, fordi den ved forordningen etablerte formodning efter omstændighetene i det enkelte tilfælde kunde avkræftes eller motbevises. De tyske forhandlere vilde ikke eller kunde ikke gaa med paa denne betragtning, og gang paa gang beklaget de sig over, at vi stadig fremkom med krav, som de gav efter for, uten at vi gav dem noget igjen, skjønt de hadde krav paa motydelser av betydning for de store indrømmelser, de mente at gjøre os.

Vi gav de tyske forhandlere de for øiemedet nødvendige opplysninger om vor handelsflaates anvendelse for tiden ut fra den betragtning, at skulde nogen ordning komme istand, maatte man i Tyskland ha nogenlunde rede paa, hvor stor del av vor flaate der benyttes i vort lands egen direkte interesse, og hvor stor del for andre øiemed. Til at begynde med forlangte de tyske forhandlere som en betingelse for en overenskomst, at vi skulde garantere, at 600 000 reg. tons av vor handelsflaate skulde sikres mot indgrep fra ententens side, men dette krav frafalt de senere stiltiende, efterat det var blit dem klart, at vi var ute av stand til at opfylde en saadan betingelse, og at vore interesser her forsaavidt falt sammen, som vi naturligvis er interessert i at sikre fri og fuld disposition over vore egne skibe. Man la megen vekt paa den række av opplysninger, vi gav angaaende vor handelsflaates anvendelse for tiden i store træk. Diskussionen om den lange G klausul trak adskillig i langdrag. Vi forklarte, at vor handelsavtale med Amerika gjorde det umulig for os at akseptere den, og at vi, selv om saa ikke hadde været tilfældet, dog maatte anse det grundløst og uhørt, om Tyskland vilde gjøre fordring paa at klausulere vor import av varer fra andre lande end Tyskland paa grundlag av priseordningens bestemmelser. Alt hvad Tyskland ut fra sit eget standpunkt kunde forlange, var efter vor mening kun, at vore skibe ikke skulde gaa med kontrabande og ikke fragtes bort til krigførende lands regjering. Vi søkte videre at forklare, at selv om det ikke hadde været i strid med vor handelsavtale med Amerika at gaa med paa den lange G klausul, vilde vi dog ikke kunne akseptere noget, der vilde paalægge vor industri og

eksport utaaalelige baand; av samme grund maatte vi endogsaa refusere den korte G klausul, hvis man fra tysk side forlangte at bibeholde ordene "hverken i uforandret eller forandret tilstand". Da vor fastholden av disse krav truet med at føre til et dødpunkt i forhandlingerne, fandt vi det rettest at anmode herr minister von Ditten om at sette sig i forbindelse med Auswärtiges Amt desangaaende. Denne anmodning efterkom ministeren, idet han samme dag personlig opsøkte den tyske utenriksminister og hadde en samtale med ham om saken.

Ved forhandlingernes gjenoptagelse hadde man i admiralstaben bestemt sig til at gi efter paa disse punkter. Om det var under paavirkning av Auswärtiges Amt eller ikke, hadde vi ingen leilighet til at konstatere. Vi skal dog paa dette sted bemerke, at alle kommissionens medlemmer efterhaanden fik det bestemte indtryk, at man i Tyskland oprigtig ønsket at komme til en overenskomst og at strække sig længst mulig for at opnaa et resultat. Gjentagne gange blev det overfor os gjort gjældende, at andre neutrale lande, som hadde avsluttet overenskomst med Tyskland om leidebreve, hadde akseptert betingelser, som vi negtet at gaa ind paa. Rigtigheten herav kunde vi ikke kontrollere; men vi gjorde ialfald gjældende, at ulikhet i forhold baade for skibsfarten, handelens og industriens vedkommende maatte medføre en tilsvarende ulikhet i betingelserne. Paa den maate opnaade vi adskillig der fra tysk synspunkt blev betragtet som specielle indrømmelser. Ganske vist lykkedes det os ikke at faa løfte om leidebreve for skibe med vore eksportvarer til oversjøiske fiendtlige lande, naar disse varer findes paa den tyske kontrabandeliste. Vi kjæmpet forgjæves herfor men bestemte os sluttelig til at trække kravet tilbake, efterat man var gaat med paa, at leidebreve kunde utstedes til skibe med eksportvarer til oversjøiske, neutrale lande, selvom det dreier sig om absolut kontrabande og en krigførende magts havn skal anløpes underveis. Efter den tyske priseordning er skib og last under saadanne forholde underkastet opbringelse og konfiskation; men man gik med paa at fravike dette for vore skibe og eksportvarer, indtil der forekom et tilfælde, hvor en saadan last blev oplosset og holdt tilbake i en krigførende magts havn, som anløpes for kulling eller i andre øiemed. Denne ordning har betydning for vor eksport av trømme, papir og cellulose til Argentina og andre oversjøiske, neutrale lande.

Med hensyn til midlertidig ordning, indtil overenskomsten er kommet istand, foreslog vi, at Admiralstaben skulde gi os en erklæring om, at tillægget til den tyske priseforordnings § 55 c ikke vilde bli anvendt paa den norske handelsflaate - naturligvis med en viss rimelig tidsbegrænsning. Under diskussionen om dette spørsmål mener vi at ha faat konstatert, at der, som vi ogsaa tidligere formodet, ikke er git de tyske undervandsbaate instruksjoner med hensyn til den nævnte bestemmelses anvendelse paa vore skibe. Et direkte

spørsmål herom negtedes besvaret under det paaskud, at Admiralstaben ikke kunde gi oplysninger om de almindelige instruktioner, der sagdes at være git undervandsbaatene. Vi svarte herpaa, at cheferne for undervandsbaatene jo ikke kunde vite, hvorledes den norske handelsflaate var beskæftiget og derfor heller ikke kunde vite, om betingelserne for den nye bestemmelses anvendelse paa vore skibe forelaa efter tysk opfatning, hvorfor vi antok, der maatte være git tydelige instruktioner i den ene eller den anden retning. Dette spørsmål fra vor side fremkaldte kun en gjentagelse av, at der var git almindelige instruktioner til undervandsbaatene, at disse var hemmelige og at derfor ingen oplysning kunde gives. Det er imidlertid klart, at hvis der virkelig var utgaat en almindelig ordre til undervandsbaatenes chefer, som maatte medføre sænkning av ethvert norsk handelsskib uten hensyn til dets anvendelse og reisesens art, maatte det ha været de tyske delegertes pligt at gjøre os opmerksomme herpaa, fordi jo isaafald hver dag og hver time vilde ha været os kostbar. Nogen antydning herav fremkom dog ikke, og der blev, da man gik med paa at la leidebrevsordningen træde i kraft straks, ikke tat noget forbehold, skjønt man jo i Tyskland maatte være forberedt paa og derfor ogsaa hadde maattet ta forbehold for det tilfælde, at der trods leidebrevet skulde indtræ ulykker av den grund, at tilbagekaldelse av tidligere ordre ikke itide var kommet cheferne paa undervandsbaatene ihænde. Desuten bestyrkedes vort indtryk ved det høist usandsynlige i, at der allerede i Tyskland skulde være traadt i kraft en ordning, hvorved man vilde utsætte sig for, at der midt under forhandlingerne om disse spørsmål indløp efterretninger om sænkninger av norske skibe paa grundlag av den nye bestemmelse, hvortil kommer, at der jo faktisk hittil ikke er indtruffet noget tilfælde, som viser, at bestemmelsen er sat i kraft. Det er derfor kommissionens enstemmige mening, at man rolig kan gaa ut fra, at der ikke er git ordre om at anvende den nævnte forordning paa vore skibe.

Kommissionen er overbevist om, at ved den nu trufne overenskomst har man opnaadd, hvad der overhovedet var mulig at opnaa ved forhandlinger, nemlig tilsagn om leidebrev for fart utenfor spærrezonen for den del av vor handelsflaate, som dækker vort eget tonnagebehov, eller som ved sin fart eller paa anden maate praktisk og faktisk er sikret mot indgrep fra ententens side. Samtidig har Tyskland opnaadd, hvad det formodentlig tilsigtet med den folkeretsstridige tilføielse til priseforordningen, idet den tyske admiralstab har faat oplysninger om den norske handelsflaates anvendelse i store træk og derved til en viss grad er blit istand til at kontrollere og sikre sig, at vi ogsaa i fremtiden benytter de skibe, som leidebrevordningen kommer tilgode, til dækning av vort eget import- og eksportbehov uten at risikere indgrep fra ententens side. Kommissionen haaber, at det ikke skal støte paa vanskeligheter at faa de britiske myndigheter

til at gi de tilsagn, som sætter os istand til at garantere, hvad vi ifølge overenskomsten har forpligtet os til at indestaa for. Forøvrig maa vi angaaende de nærmere betingelser for den trufne ordning nøies med at henvise til selve overenskomsten, idet vi kun skal tilføie, at den herværende tyske marineattaché har faat myndighet til at træffe saadan ordning med os vedrørende detaljerne ved overenskomstens gennemførelse, at man derved sikrer sig, at den vil komme til at virke bedst mulig uten unødige tidstap for skibene eller bryderi for begge parter.

Med hensyn til besætningens nationalitet frafaldt man kravet om, at der ikke blandt samme maatte findes statsborgere tilhørende magter, der var i krig med Tyskland, naar dette krav paa grund av desertation eller sykdom blandt besætningen vilde medføre ophold av skibet.

For Amerika-linjens vedkommende frafaldt man ethvert krav med hensyn til passagerernes nationalitet.

Der blev fra tysk side lagt adskillig vekt paa, at man i Norge vilde interessere sig for at komme Schweiz og Belgien tilhjelpe med tonnager. Vi forklarte, at man ogsaa i Norge interesserte sig herfor, og at kommissionen gjerne vilde gjøre, hvad der stod i dens magt for at skaffe tonnager til Schweiz og Belgiens tilførsler. Samtidig henledet man opmerksomheten paa de i Holland for norsk regning liggende nybygninger, idet man mente ved disses frigivelse at kunne finde en utvei til at yde den hjelp, som trænges. Denne tanke blev gunstig optat av de tyske forhandlere, og der er saaledes utsigt til en ordning, hvorved man ikke blot vil komme de to lande til hjelp, men samtidig vil opnaa at disse skibe sættes i fart. Forinden noget saadant kan sættes i verk, maa der forhandles baade med Tyskland, England og Holland. Hvad der isaafald skal gjøres vil kræve nærmere undersøkelse for hvert enkelt skibs vedkommende.

Dagen før forhandlingernes avslutning uttalte representanten for Auswärtiges Amt, herr geheimelegationsraad Seeliger, at der nu av Tyskland var ydet Norge saa store indrømmelser, uten at man hadde faat noget igjen, at man haabet, at man i Norge vilde anerkjende dette og imøtekomme Tyskland forsaavidt angaar importen av 1000 ton tran og en handelspolitisk ordning efter krigen. Den tyske utenriksminister anmodet om, at vi vilde overbringe vor regjering disse ønsker. Da kommissionen ikke kunde anse sig kompetent til at indlate sig paa nogen drøftelse av muligheten for at imøtekomme disse ønsker, maatte vi innskranke os til at gi en erklæring om, at disse ønsker skulde overbringes den norske regjering.

Paa forhandlingens sidste dag blev disse ønsker fremsat i en skarpere form av kaptein Vanselow, som erklærte, at overenskomsten blev underskrevet under forbehold av, at disse ønsker blev imøtekommet. Et spørsmaal om, hvorvidt det skulde opfattes som en betingelse for overenskomstens definitive vedtagelse blev besvaret benegtende. Det er derfor lidt uklart, hvad der egentlig er hensigten med

dette forbehold. Kommissionen mener at burde gjøre opmerksom paa, at den ikke kan opfatte situationen anderledes end, at disse ønsker er fremsat paa grundlag av en truetsel om, at man, hvis disse ønsker ikke imøtekommes, vil bringe den tyske prisebestemmelse i anvendelse paa den norske handelsflaate og altsaa sænke norske skibe iflæng.

Sluttelig skal kommissionen bemerke, at den norske marineattaché, kaptein Meyer, der, som nævnt, var tilstede under møterne ved sit grundige kjendskap til tyske forhold paa dette omraade og specielt til de personligheter, der hadde at gjøre med den sak, vi behandlet, var kommissionen til megen nytte."

Dette er den rapport, som de herrer har avgitt, og jeg trodde, det kunde ha interesse for Stortingets medlemmer at høre den. Som jeg allerede har pekt paa før, har der været og er fremdeles underhandlinger med Tyskland om en handelsavtale, og jeg har nu nærmest indtryk av, at Tyskland slaar sig til ro med disse smaa tal, som er levnet os for eksport til Tyskland efter amerikaoverenskomsten. Fra norsk side har vi sagt, at vi ikke gaar til en handelsavtale, uten at vi har faat en ordning med hensyn til vore skibe, og det, som jeg læste op her, tyder paa, at vi er kommet et stykke paa vei i den retning. Helt tilendebragt er det jo ikke. Og jeg vil faa lov at sige, at vort forhold til Tyskland i dette øieblik er, at vi faar endel varer - ikke saa lite varer - fra Tyskland, og Tyskland faar ogsaa varer fra os inden den ramme, som er optrukket i amerikaoverenskomsten. De faar altsaa varer, som om der var avsluttet en overenskomst; men jeg har det indtrykk, at Tyskland nu gjerne ser, at det fastslaas, om end tallene er smaa.

Det er et par andre saker, som jeg endnu vil faa lov at nævne - det skal ikke ta saa lang tiden. Der er jo meget vanskelige forhold i Rusland for tiden. Vi har vor legation i Petrograd, og man har paa enkelte kanter ment, at det var rimelig at flytte den til Moskva. Vi henvendte os for nogen tid siden til legationen og spurgte, om den ikke fandt det rimelig selv, at den flyttet til Moskva. Fra vor legation mottok vi et svar datert 7de august. I de sidste dage er imidlertid forholdene atter forandret. Dette svar - det er fra Huitfeldt, som nu fungerer som chargé d'affaires - lyder saa:

"Av bilaget til legationens ovenciterte skrivelse vil sees, at nogen flytning til Moskva av de nøitrale legationer for øieblikket er utelukket. - Jeg skal tillate mig at fremkomme med endel supplerende opplysninger. Jeg har talt med de svenske, danske og hollandske ministre, som sa mig, at for deres vedkommende vilde der ikke bli tale om at flytte til Moskva, - delvis av den grund at et saadant skridt ikke var opportunt, saalænge bolschevikregjeringen ikke var anerkjendt og dernæst av den grund, at det var stor sandsynlighet for at den før eller senere maatte henlægge sin virksomhet til et andet sted, og det vilde være litet værdig om de fremmede legationer saa igjen skulde følge efter. Desuten mente de

at en flytning til Moskva neppe vilde bli betraktet med blide øine av ententen, hvis repræsentanter ikke hadde reist til Moskva men til Vologda netop fordi de ikke ønskede at residere i samme by som bolschevikregjeringen til hvem deres respektive regjeringer stod i opposition. - Under henvisning til ovenstaaende og av hensyn til sandsynligheten av at bolschevikregjeringen nærmer sig sin slut skulde jeg anse det heldig om den norske legation handler i overensstemmelse med de andre legationer - altsaa at den ikke flytter til Moskva. Saa meget mindre som konsul Holmbo, der synes at være baade en energisk og indflydelsesrik mand - meget vel vil kunne tale vore interesser dernede. Legationen har ogsaa i meget stor utstrækning benyttet sig av hans bistand, som han altid med dygtighet og ekspeditthet har ydet. Saaledes har legationen meget ofte oversendt sine vigtige protestnoter gjennom konsul Holmbo, som da personlig har gaat op og talt med Tchitcherin. - Skulde derimot bolschevikregjeringen mot formodning bli sittende endnu i nogen længere tid skulde jeg anse det overveielse værd at konsul Holmbo fik forøket kontorbidrag, som satte ham istand til at skaffe sig hjelp, da der blir lagt temmelig meget beslag paa hans tid. Nogen av legationens medlemmer kan ikke avsees. Men jeg vilde anse det heldig om f.eks. herr vicekonsul Prytz av og til kunde reise til Moskva for at opholde sig der en uke ad gangen. Jeg tror, at et slikt arrangement baade er praktisk og hensigtsmessig.

Da aviserne og publikum hjemme ikke synes at kjende situationen, skulde jeg anbefale, at Departementet lot tilflytte aviserne en notis om at Departementet ikke anser det heldig at den norske legation flytter til Moskva, saalange de andre neutrale legationer opholder sig her."

Saa er det endelig en anden sak, som jeg gjerne vil faa lov at nævne med det samme. Under ministermøtet i Kjøbenhavn kom der et spørsmaal op; men der blev ikke sagt noget om det i protokollen, og heller ikke i kommunikeet. Det var muligheten for at hjelpe Finland med levnedsmidler. Vi diskuterte det underhaanden paa møtet der og blev da enige om, at dersom der fra den finske regjering kom henvendelse til den norske, svenske og danske regjering, skulde vi være villige til at henstille til ententemagterne - det vil nærmest sige England og Amerika - at la Finland faa nogen levnedsmidler. Det avtalte vi, og nogen tid efter kom der en anmodning fra den finske regjering - den kom gjennom Stockholm - en anmodning til os om at gjøre en saadan henstilling. Og vi har da gjort det, idet vi telegraferte til vore ministre i London og Washington følgende:

"Paa skandinaviske ministermøte Kjøbenhavn i juni enedes man om at tre skandinaviske lande, hvis Finland ønsket det skulde træffe forføining hos Ententen søke utvirket tilførsel brødkorn Finland. Finske regjering har meddelt at den vilde være taknemmelig herfor. Norge Sverige Danmark derefter blit enig om gjennom sine ministre London Washington rette samtidig henvendelse

britiske og amerikanske regjering. Det er meningen at der av de tre landes ministre samtidig rettes en henstilling til 1) britiske 2) amerikanske ministerium. I forbindelse med denne henstilling overleveres et promemoria av følgende indhold: Fjoraarets daarlige høst i forbindelse med kjendte politiske begivenheter inden landet under forløpne vinter og vaar har voldt meget store livsmiddelvanskeligheter i Finland og de indløpne meddelelser viser at der foreligger fare for virkelig hungersnød hvis ikke væsentlig tilførsel av brødkorn kan faaes. I følelsen av Finlands naturlige og traditionelle samhörighet med Norden har de tre skandinaviske landes regjeringer ikke kunnet undgaa at føle deltagelse for den nødstilstand hvori Finlands folkeernæring for tiden befinner sig og ved det møte av Norges Sveriges og Danmarks stats og utenriksminister som nylig fandt sted i Kjøbenhavn er derfor blit optat til drøftelse spørsmålet om hvad der fra de skandinaviske landes side kunde gjøres for at bringe Finland hjelp i disse vanskeligheter. Ved disse overlægninger konstatertes at med hensyn til den voksende livsmiddelknaphet i eget land vilde direkte hjelp fra disse i form av eksport av brødkorn til Finland være praktisk talt utelukket. Derimot har man overensstemmende med fra finske regjering uttrykt ønske tat i betragtning muligheten av at rette en fælles henstilling til den engelske og den amerikanske regjering at disse muliggjør tilførsel til Finland av saa store mængder brødkorn at den truende hungersnød avværges. Efter hvad der er oplyst fra finsk side opgaar det øieblikkelige importbehov av brødkorn til 8000 tons. - For det tilfælde at den engelske og amerikanske regjering stiller sig imøtekommende til denne henstilling, er de tre regjeringer om saa ønskes villige til paa den maate hvorom man maatte enes at føre opsyn med det importerte brødkorns fordeling saa at dette utelukkende kommer Finlands egen befolkning tilgode. Den finske regjering har paa sin side erklæret sig villig til at akseptere en saadan kontrolordning. Likeledes kan der faaes sikkerhet for at den ovenangivne ordning respekteres fra tysk side.

De tre regjeringer er overtydet om at den 1) engelske 2) amerikanske regjering med hensyn til foretagendets humanitære hensigt og i overensstemmelse med de høie principer som den stadig har hævdet vil stille sig velvillig til samme." Idet jeg herved bemyndiger Dem at rette en henvendelse som foran nævnt til den 1) britiske 2) amerikanske utenriksminister ber jeg Dem sætte Dem i forbindelse med den svenske og danske minister i saken."

Herpaa er der fra London indløpet følgende telegram, dateret London 6te august:

"3 skandinaviske ministre leverte memorandum idag. Cecil sa som sin private mening at henvendelsen var overraskende da tyskerne hadde den faktiske magt i Finland. Kunde skandinaviske regjeringer utvirke at tyske tropper tokes bort vilde henvendelsen ha langt større utsigt til held.

Norsk minister." Og saa har vi fra vor minister i Washington faat følgende: "Sammen med Sveriges og Danmarks ministre har jeg idag ved besøk hos Am. For. Staters fungerende statssekretær rettet henstilling angaaende tilførsel brødkorn Finland og har samtidig overlevert promemoria som indeholdt Deres cable nummer 1083.

Fungerende statssekretær uttalte Finland nu maatte anskues praktisk talt som provins av Tyskland og at om Amerika og dets forbundne indrømmet tilførsel levnettsmidler finske folk vilde det kunne gaa som Belgien, hvor tyskerne nu skal være ifærd med bortføre levnettsmidler specielt indført for den belgiske befolkning, i ethvert fald vilde Tyskland, tilføiet fungerende statssekretær, bli fri en forpligtelse sørge for Finlands folkeernæring, hvis allierte tillot brødkorn indført. Av os blev fremholdt, at de 3 skandinaviske regjeringer har paatat sig om ønskes kontrol med at indført brødkorn utelukkende kommer finske befolkning tilgode likeledes at sikkerhet kan faaes saadan kontrolordning blir respektert fra tysk side. Fungerende statssekretær hadde ikke mindste tillid til tyske forsikringer. Fungerende statssekretær lovet dog, idet han uttalte anerkjendelse av de humanitære bevæggrunde for de skandinaviske regjeringers henstilling, at Am. For. Staters regjering vilde gi saken alvorlig og sympatisk overveielse, "fordi henstillingen er fremkommet fra Deres regjeringer." Det sidste er citat. Vi har altsaa gjort henvendelser, men om den fører til noget, er vel nok saa uvist.

Statsraad Stuevold-Hansen: Jeg skal ganske kort faa lov til at gi nogen opplysninger om vor import, siden Amerika-overenskomsten kom istand forsaavidt angaar de ting, som jeg har med at gjøre. Indtil idag er der siden Amerika-overenskomsten, kommet ind i landet av gryn, mel og korn til menneskeføde ca. 80 000 tons, og av mais og kraftforstoffer ca. 13 000 tons. Vi har ganske betydelige mængder flytende og under indlastning og vil antagelig kunne gjøre regning paa i løpet av en maanedes tid eller vel saa det at ha inde kanskje mindst det dobbelte av korn og mel og forhaabentlig betydelig mere av mais i forhold til, hvad vi har faat indført hittil. I det hele tat kan det med sikkerhet siges, at vor stilling, hvad korn- og melvarer angaar, er i væsentlig grad forandret og forbedret siden Amerika-overenskomsten kom istand. Den anden import av matvarer har været litt usikker; men vi kan si, at vi har faat ind ganske betydelige mængder sukker. Vi har ogsaa indkjøpt betydelige mængder sukker og har haab om at skulle kunne faa ind i løpet av første halvaar ikke saa lite; men paa det omraade er der saadan som det nu ligger an en mulighet for, at vi kan maatte resikere, at bli uten sukker i nogen uker. Forholdet er, at vi jo nu efter alles ønske har delt ut betydelig av syltesukker, saalangt som vi hadde noget at fare med. Det

viser sig, at det vi skal faa fra Java, kommer senere hjem end paatænkt. Staten har dernede kjøpt ialt ca. 30 000 tons, privat er der kjøpt ca. 6500 tons; men medens vi hadde haab om, at de to skibe, som er draget derned, skulde kunne gaa derfra i løpet av august eller ialfald de første dage av september, er der nu kommet opplysninger om, at den første baat ikke kan komme derfra før i oktober maaned. I Amerika har staten indkjøpt 4500 tons, privat er der kjøpt ca. 8000 tons. Hittil har Amerika sagt nei til ansøking om eksportlicense for dette, idet de siger, at de trønger det selv og ikke kan avstaa det av den grund. Vi maa naturligvis gjøre, hvad vi kan for at prøve at faa noget av det løs; men forholdet med Javasukkeret stiller sig som jeg har sagt. Ellers faar vi 3000 tons fra Danmark, og det vil hjelpe litt; men som det ligger an i øieblikket, er der altsaa mulighet for suktermangel i løpet av en del uker. De andre varer, specielt kolonialvarer, gaar det ogsaa nogenlunde bra med. Vi har faat forholdsvis rikelig tilførsel av kaffe, og efter de sidste opplysninger vil vi ogsaa nu kunne vente at faa sirup, som jo alene kan faaes fra Amerika, og hvor der er git license for 5000 tons, det vil si halvparten av den sirup, som vi i det hele tat har lov til at indføre i løpet av aaret. Det, som det skorter litt med, er tørrede frugter, som det ser ut til, at Amerika overhovedet ikke vil slippe fra sig, de har selvfølgelig betydelig bruk for det selv. Forutsat altsaa at alt gaar som hittil og nogenlunde normalt, saa vil vi med undtagelse av sukker kunne gjøre regning paa, at i løpet av den første tid skulde vi være i en forholdsvis meget bra stilling og forhaabentlig faa korn- og melvarer, saadan at vi, selv om noget galt senere skulde hände, skulde kunne klare os dermed og med vor egen avl, til der kommer ny avl igjen i 1919.

Saa var der under debatten iforgaars megen tale om vor fiskeeksport og da specielt om vor eksport til Rusland av fisk og sild. Jeg skal om eksporten til Rusland her faa opplyse, at den av mange grunde har været praktisk talt umulig i den senere tid. De mange opplysninger, vi har om forholdene, vil gjøre det klart for enhver, at det praktisk talt ikke har været mulig at kunne komme med noget den vei. Jeg skulde tro, at en meddelelse, som vi har faat fra generalkonsulen i Arkangelsk i de sidste dage av juni gir ganske betegnende besked om, hvordan tilstanden er; den samler igrunden ganske malende de forskjellige opplysninger, som vi ellers har: "Archangelsk har i denne tid været besøkt av en av folkekommissærene, hr. Michail Kedroff. Resultatet av dette besøk har blandt andet vist sig i en mængde avsættelser, massearrestationer, erklæring av krigstilstand, evakuering av statsbankens metalvaluta, bortsendelse av alt det krigsmateriel, der eventuelt ellers vilde kunne falde i en allieret decants händer, samt utstedelse av hundretal av dagsordener. En saadan "prikas" for igaar meddeler, at det forbydes at utstede nogensomhelst bevidnelse, der gir

ret til eksport av varer til Norge bestemt til at bytte mot fisk, og det paalægges ikke indtil videre at financiere noget pomorforetagende. Jeg bad i denne anledning vor herværende handelsstipendiat om at besøke avdelingen for utenrikshandel, sorterende under komissariatet for handel og industri, og be om forklaring i anledning denne sak.

Av svaret fremgaar, at "prikasen" angaar "indre kancelliaffærer". Chefen for nævnte avdeling er bortreist (han skal være arresteret av nævnte Kedroff og sendt bort herfra) og indtil en ny chef kommer, er ingen befuldmægtiget til at arrangere disse forhold. "Men" - som nævnte svar uttrykker det, - "de gjensidige økonomiske og politiske forhold mellem Norge og Rusland er ikke undergaat nogen forandring."

Dette tror jeg ganske enkelt gir et forholdsvis klart bilde av, hvilke forhold man har hat at regne med i Rusland i denne tid. Det har absolut ikke været mulig at kunne komme i forbindelse med nogen myndighet derborte, som kunde hjelpe til at faa en byttehandel eller en anden omsætning istand. Der foreligger ogsaa senere opplysninger. Vi har en meddelelse fra legationen i Petrograd fra de første dage av juli maaned. Ogsaa da saa tilstanden noksaa haapløs ut. Der meddeles, at de ledende da var nærmest betænkt paa enten at faa istand en ordning, saa at Norge skulde kunne disponere over de pomorvarer som fandtes der, hvad der naturligvis ikke vilde bety nogenting, saalænge man hadde den daværende tilstand, eller at ødelægge alle disse beholdninger, forinden de allierte indtar Arkangelsk.

Hvad der forøvrig har skapt vanskeligheter for Norges eksport dit, det har været de krav, som England har stillet for at tillate den. Efter Amerikaoverenskomsten er vi jo nødsaket til at forhandle med Amerika om maaten, hvorpaa vi skal eksportere til Rusland og til Finland. De har kun tillatt eksport over Archangelsk, og de har git den besked, at den kun kunde ske blandt andet mot erklæring fra sovjet i Archangelsk om, at varerne ikke skulde gaa til nogen del av Rusland, som var besat av centralmagterne eller av den hvite finske garde. Saadan erklæring har det været absolut umulig at faa. Det har været forsøkt av den russiske generalkonsul zur Mühlen, som jeg har konfereret med endel om dette, og det har været forsøkt av andre. Han kunde kun tilslut avgi den erklæring, at sovjet svarer ikke paa nogetsomhelst, de svarer ikke paa telegrafiske henvendelser, ikke paa skriftlige henvendelser, og selvom man sendte bud til dem for at tale med dem, saa svarte de heller ikke. Jeg har hat besøk av et medlem av selve regjeringen - efter hans egen opgave, hr. Agronski fra Moskva, i mai maaned. Han sa om disse ting, at vi maatte jo være klar over at sovjet i Archangelsk kunde ikke avgi nogensomhelst saadan erklæring. Det vilde være det samme, som om man her mente at et almindelig kommunestyre kunde avgi erklæringer om, hvordan indførte varer skal disponeres under de nuværende

forhold. Det var regjeringen i Moskva, som alene hadde anledning til det. Og hvis sovjet i Archangelsk vilde indlate sig paa nogetsomhelst i den retning, vilde de faa med regjeringen at gjøre. Saa det forlangende av England var det samme som at negte enhver handelsforbindelse med det nordlige Rusland. Der har senere været gjort henvendelser til England. De har ikke ført til noget, for England har holdt paa, at det har ikke nogen anden myndighet som det kan henwise til, og det maa ha visse garantier for at varerne ikke kommer til deres fiender. Nu er muligens forholdene anderledes. Vi har jo i aviserne set, at Archangelsk skal være indtat av de allierte, og der er kommet meddelelser - ogsaa gjennom aviserne - om at en hel del pomorfartøier skal være paa reise hitover. Hvorvidt det er saa, det har vi ikke kunnet konstatere endnu. Der er straks telegraferet til generalkonsulen i Arkangelsk med anmodning om at gi besked. Er det slik som aviserne siger, er der jo utsigt til at tingene kan forbedres. Men likeoverfor vor eksport til Rusland vil jeg uttrykkelig ha gjort opmerksom paa, at England jo selv har liggende en masse gammel sild her i landet, hundretusener av tønner, kanskje en million tønner, som i alt væsentlig er ubrukbar selv til dyreføde. Av denne sild har de til Finmarksbyerne ført ca. hundretusen tønner. Det er derfor sikkert, at England i forholdet til vor eksport til Rusland betrakter os som sin konkurrent, og visst ikke har lyst til at gi os nogen adgang til eksport til Rusland, før de selv har faat unda saa meget som mulig av sin gamle sild. Det er ellers paa det rene, at vi kunde selge meget til Rusland. Vi har hat forhandlinger med russere fra Arkangelsk og Murman, og de er villig til at ta hundrede tusinder av tønner. Det samme vilde kunne ske i forhold til Finland. Der har ogsaa været forhandlinger derom, og finnerne er villig til at ta hundrede tusinder tønner; men vi har maattet stanse enhver eksport til Finland. Vi har eksporteret klipfisk en stund; men den klipfiskeksport maatte vi stanse, efterat de hadde faatt 2000 tons. Efter Amerikaoverenskomsten er vi her avhengig av de Alliertes tilladelse, og den vil ikke kunne ventes git, og der vil sandsynligvis for hver ton vi nu vil forsøke at utføre til Finland, trækkes fra tilsvarende i de 48 000 tons, vi skulde sende til Tyskland. Jeg faar indskranke mig til dette nu.

Præsidenten: Forlanger nogen ordet i forbindelse med de opplysninger, som blev git av utenriksministeren og provianteringsministeren?

Hasle: Det maa være mig tilladt i denne forbindelse at spørre, hvorfor importen av skind og lær fra Amerika ikke er optat i Amerikaoverenskomsten? Jeg har sett igjennem det utlagte hemmelige dokument vedrørende Amerikaoverenskomsten og har bemerket, at der er raa huder tat med, og desuten er der tat med noget saadant som

ræveskind, oterskind og krokodilleskind og nogen saadanne smaating, men skind og lær for skotøifabrikation findes ikke der, saavidt jeg kan se. Jeg mener, at det er beklagelig, at vi ikke har faatt det med. Det er en kjendsgjærning, at der ligger store kvanta over i Amerika, og har ligget der over i et par aar, kvanta, som er betalt, og jeg har derfor lyst til ved denne anledning at spørre, hvorfor ikke de ting er kommet med. Fra fabrikkene er der sendt statistikk og fra certifikatkontoret er, saavidt jeg vet, gjort det fornødne; men hele affæren er simpelthen glemt i hele overenskomsten. Jeg har lyst til at spørre, om der er nogen forklaring at faa paa dette?

Utenriksminister Ihlen: Jeg er jo ikke forberedt paa at svare netop paa dette; men det er saa, at i Amerikaoverenskomsten staar det opført kvantiteter for huder og for garvestoffer, men lær er ikke nævnt overhovedet. Man maa huske paa, at det er forskjellige stoffe, som ikke er nævnt i Amerikaoverenskomsten; men der er en almindelig bestemmelse, at vi skulde faa av ikke opnævnte varer det som skulde være rimelig for vor forsyning; det er hvad fra norsk side hævdes. Nu er det fra engelsk side blit hævdet, at hvis vi nu faar indført lær, saa vil de regne lær, som produkt av huder og garvestoffe, og hvis vi faar lær, vil de trække av noget baade paa huder og garvestoffe. Denne sak er netop kommet til departementet, den er ikke færdigbehandlet; men jeg antar, at vi fra norsk side vil hævde, at vi vil se at faa lær ind under den bestemmelse, at av ikke opnævnte varer skal vi faa det som rimelig kan være. Vi har saken under behandling i departementet fortiden.

Lykke: Det var en opplysning om de varer vi skulde faa efter Amerikaoverenskomsten som jeg gjerne vilde spørre lidt om. Jeg kan ikke egentlig indse grunden til, at Amerika nu stiller sig saa avvisende likeoverfor licens paa tørrede frugter. Det har aldrig tidligere hørt til de ting, som der har været vanskeligheter med, og saavidt jeg vet produceres i Amerika av tørrede frugter store overskud til export. Høsten har været stor, saa jeg forstaar ikke, hvorfor ikke dette er kommet hjem nu, for der ligger tusindvis av kasser tørrede frugter over i Amerika - hvorav Norge bruker en hel del, - som er betalt og nu staar i fare for at bli bedærvet. Der har været baat over i San Fransisco for at hente det hjem allerede for 2 maaneder siden; det laa klart til at gaa hjem. Man trodde, det skulde gaa glatt. Nu hører man idag, at der er negtet licens paa det. Jeg vil høre, om der ikke er kommet nogen anden begrundelse end den, at Amerika har bruk for det selv. Det falder vanskelig at tro, at Amerika nu pludselig skulde ha bruk for hele sin store produktion av tørrede frugter. Det er ikke saa smaa værdier, som staar paa spil, det, som ligger paa lager for norsk regning i Amerika, og selvfølgelig vil det ikke staa sig længe;

størsteparten av det vil sandsynligvis, hvis man ikke kan faa det hjem i løpet av et par maaneder, være ødelagt.

Jeg vil samtidig tillate mig at spørre provianteringsministeren, om det var saa, at vi hadde faat ind 80 000 tons korn, eller om det var 80 000 tons mel, og hvor meget nu er underveis.

Hasle: Bare et par ord. Jeg har hørt den forklaring før, som den ærede utenriksminister gav her, at man skulde kunne utbytte færdige produkter av lær og skind med raa huder og garvestoffe. Mot at vi f.eks. faar 1 ton færdige produkter i lær og skind, skulde vi slaa av 5 tons i huder og garvestoffer. Nu er det kvantum, vi har ifølge overenskomsten, ganske litet, det er vistnok 3500 tons huder og ca. 5000 tons garvestoffer. Saa det er jo rent minimalt bare til det bruk. Hvis man da skal forsøke at bytte huder og skind og bare faa femteparten igjen, blir det omtrent ikke noget av det, saa jeg mener, det gaar ikke godt an. Formodentlig maa det være paa den maate, at det er glemt av vore forhandlere i Amerika. Jeg kan ikke tænke mig, at det staar i forbindelse med huder og garvestoffer, for hvis det hadde været tilfældet, vilde alt, som heter skind, været utelatt av overenskomsten, men der er vitterlig tat med saadant som ræveskind, krokodilleskind og oterskind, rene pyntesaker, mens skind og lær til skotøi helt er glemt. Jeg vil henstille til myndighetene at ta sig alvorlig av denne sak og se at faa nye underhandlinger igang. Det er absolut nødvendig for os, hvis vi ikke skal bli aldeles nødlidende paa skotøi, at faa ogsaa skind og lær til landet.

Utenriksminister Ihlen: Jeg maa gjenta, at jeg er ikke forberedt paa at svare paa det spørsmaal. Men det kan sies som sikkert, at vore underhandlere i Amerika ikke har glemt en ting som lær, det er jeg sikker paa.

Saa skal jeg overfor repræsentanten hr. Lykke faa si, at provianteringsministeren, saavidt jeg vet, alt er gaat paa slottet; men jeg skal faa lov til at overbringe ham, hvad der er sagt her om tørrede frugter; jeg er ikke specialist paa det omraade.

Præsidenten: Diskussionen om disse meddelelser fra utenriksministeren og provianteringsministeren erklæres hermed for avsluttet.

Præsidenten foreslaar, at intet av de foretagne forhandlinger blir at offentliggjøre. Hvis ingen forlanger ordet, betragtes det forslag som bifaldt. - Ingen har forlangt ordet, det betragtes som enstemmig bifaldt.

Protokollen blev derefter oplæst uten at foranledige nogen bemerkning.

Møtet hævet kl. 10.55.

Møte for lukkede dører, Stortinget 14. august 1918